

KÖNYV SZEMLE

A magyar tudománypolitika alapvetése. Szerkesztette *Magyary Zoltán*. Kiadja a Tudományos Társulatok és Intézmények Országos Szövetsége. Budapest, Kir. Magyar Egyetemi Nyomda, 1927. N. 8-r. 628 l.

Tudomány és politika – mint a fenti könyv előszavában a magyar kultúra mai legmagasabb és legilletékesebb képviselője kifejti – voltaképen egymással meg nem férő ellenmondó fogalmak. Ez az összetétel egészen újkeletű, ezért szokatlan s talán némelyeket megdöbbentő. Helyes értelmezése a tudományos élet felvirágoztatása érdekében kifejtett tervszerű és rendszeres tevékenységet fedí s mint ilyen, a kultúrpolitikának legfiatalabb ága. A monumentális kultúrpolitika grandiózus méreteit az utolsó negyedszázadban a német szellemi élet vetíti elénk. A tudományos munka ma világszerte a tudományos nagyüzem kifejlődésének stádiumában van s a tudomány mai nagy differenciáltsága mellett nemcsak tudományos intézményeket kell szervezni, hanem rendszerezni kell magát a tudományos célkitűzést is. Ma minden tudományos közreműködésnek kimondottan tudománypolitikai feladatúnak és öntudatúnak kell lennie. Ezért a háború befejezése óta valamennyi nyugati művelt nemzet intenzív tudománypolitikát folytat s örömmel látjuk, hogy a magyarság is öntudatosan kapcsolódott ehhez a szellemi irányzathoz.

Mult évfolyamunk utolsó füzetében (1926. 3–4. sz. 261–276 l.) önálló cikk számolt be a magyar tudománypolitika hatalmas koncepciójáról, utolsó öt esztendejének évtizedek mulasztását pótló, a jelent és jövőt bölcsen mérlegelő s a magyarság nemzetközi szellemi érvényesülését céltudatosan szolgáló eredményeiről. Ennek a tudománypolitikának alap gondolata egyrészt olyan szervek beidegzése a magyar szellemi életbe, amelyek befelé épűgy, mint kifelé hivatásszerű rendeltetéssel képviseljük és támogassák a magyar tudományosság multban gyökerező értékeit, másrészt az eddigi magyar és nemzetközi eredmények számbavételével körültekintő kijelölése azoknak a legközelebbi feladatoknak, amelyeknek megoldása a magyar szellem érvényesülésének eminens érdeke. A világháború borzalmaiból csorbitatlan tekintéllyel kikerült tudományosság ráébredt arra a meggyőződésre, hogy a feladatok rengetegében biztos eredményekre csak úgy számíthat s a kultúramagasabb érdekeit csak úgy szolgálhatja, ha az egyéni kezdeményezéseket céltudatos törekvésekbe tömöríti s a szétzórót erőket és szerveket jól megfontolt munkaprogrammba egye-síti. Az az élénk és lázas kultúrpolitikai és tudományos tevékenység, amelynek egyre nagyobb arányait bontja ki a mai magyar szellemi élet, ismét annak bizonyága, hogy a magyarság most is, mint a multban, dolgos tényezője akar lenni a nemzeti kultúrán át az általános emberibe kapcsolódó európai nagy szellemi közö-ségnek. Most talán még inkább a nemzeti becsület kérdésének és a jobb jövő feltételének tekinti azt a törekvést, hogy a magyar tudományosság a nemzetközi légnymást kibírja s így letiportságában is erőt és nagyrahivatottságot reprezentálhasson.

Ennek a tudománypolitikának a körvonalait, vezető szempont-

jait, célkitűzéseit, szerveit és eredményeit nagyjában már vázoltuk az 1926. évi természet-, orvos-, műszaki- és mezőgazdaságtudományi országos kongresszus *Munkálatai* alapján s megállapítottuk, hogy ennél szebb, megnyugtatóbb, felemelőbb és bizalmaltöbb magyar könyv az utolsó nyolc esztendőben nem jelent meg nyomtatásban. Ugyanezt a megállapítást még fokozottabb mértékben érezzük át *Magyar Zoltán* fent leírt hatalmas művének áttanulmányozása után. Ez a könyv nemcsak a megállapított magyar kultúrpolitika egész hálózatának, nemcsak visszaillesztés a magyar szellem multjára és előrenéző rendszerezése a nagyméretű teendőknél, hanem úgy, amint előttünk áll, felemelő is lett egyszerre, mely a nagyrahangolt magyar jövő perspektíváját tárja fel előttünk.

Ez a 628 lap terjedelmű könyv az előszón, tartalomjegyzéken, személynév- és tárgymutatók kivételével 53 tanulmányt foglal magában 42 magyar tudós tollából és 84 illusztrációt teszi díszessé gondos kiállítását. Ismertetésünk, sőt még egy tanulmány kerete is szűk lenne ahhoz, hogy e könyv valamennyi eredményét kivonatolja az érdeklődő számára. Mégis megpróbáljuk nagy vonásokban áttekinteni hat fejezetre oszló tanulságos tartalmát, melyet a szerkesztő a magyar tudománypolitika mai állapotának rajzával vezet be (3–17 l.). Ebben vázolja a háború előtt elért fejlődési fokot, majd pedig kulturális statisztikai adatokból, a tudományos intézmények ismertetéséből, a tudományos munkásságra hivatott szakfelelősök által betöltött állások számából (1926–27 évben 1165), a tudományos irodalmi termelés kimutatásából (1861–1900 közt 20.119 magyar tudományos könyv) s az állami költségvetés, illetőleg zároszámadás adatainak és tanulságainak megfigyeléséből (az 1926–27-ik évben 122.342.245 pengő, az állam összes kiadásának 9.30%-a) a legexaktabb képét nyújtja a jelenlegi magyar tudományos birtokállománynak. E rendkívül tanulságos s az egész magyar kultúrpolitika szempontjait átfogó tanulmány után az I. fejezet (21–56 l.) a magyar tudománypolitika alapjául szolgáló statisztikai anyagot dolgozza fel, feleletet keresve arra a kérdésre, hogy szüksége van-e a magyarságnak koncepciózus tudománypolitikára, s ha igen, elbírja-e azt? *Laky Dezső* válaszol rá, a régi és a mai Magyarország kulturális viszonyaiba bevilágító érdekes adalékai-val. Bármennyire tanulságos volna valamennyi felsorolása, a helyszűke miatt csak néhányra utalunk. Így pl. arra az érdekes adatra, hogy a trianoni békekötés Magyarország népsűrűségét 81.9-re emelte s lakosságának csaknem $\frac{1}{3}$ -a városiak, ami magában véve is a kulturális színvonal bizonyos fokát jelenti. Az is jellemző adat, hogy az írni és olvasni nem tudók tömege törpe kisebbséggé (15.2%) zsugorodott, ami a népiskolák tervbe vett nagyarányú szaporítása révén 2–3 évtized múlva teljesen el fog tűnni. Az 1920. évi népszámlálás adatai szerint a mai Magyarország 30–34 éves lakosságának 4 osztályú középiskolai képzettséggel bírt 13.2%, 6 osztályúval 6.5% és nyolc osztályúval 5.2%-a, ami amellet tanuskodik, hogy a magyar nép erős rétege átment a középfokú oktatáson. E számok Magyarország kulturális viszonyai iránt bizonyos megnyugvást keltenek s különösen a külföldi adatokkal való egybevetésükből az tűnik ki, hogy a magyar nép a kulturális színvonal átlagán felül áll. Abból pedig, hogy a lakosság 1.7%-a főiskolai végzettségű, azt az indokolást lehet levonni, hogy érett a helyzet és jogosult a törekvés a széles alapvetésű tudománypolitikára.

E kulturális háttér megvonása után a II. fejezet (59–140 l.) szemügyre veszi a magyar tudományos munka multját, jelenét s kitűzi a jövő feladatait, keresve a helyes magyar tudománypolitika irányelveit és konkrét teendőit. Ezt a jövőre irányuló szellemi számvetést *Kornis Gyula* vezeti be, rendkívül ala-

pos vizsgálat alá fogva a magyar tudományos élet fejlődését, rugóit és akadályait. Aztán sorra következik a filozófia (*Kornis Gyula*), magyar nyelvészet (*Gombocz Zoltán*), magyar irodalomtörténet (*Horváth János*), magyar néptudomány (*Solymossy Sándor*), klasszika filológia (*Huszt József*), germán filológia (*Bleyer Jakob* és *Petz Gedeon*), román filológia (*Eckhaadt Sándor*), szláv filológia (*Melich János*), keleti filológia (*Németh Gyula*), magyar történelem (*Hóman Bálint* és *Szekfü Gyula*), művészet történet (*Hekler Antal*), archeológia (*Alföldi András*), jogtudományok (*Moór Gyula* és *Magyary Géza*), közgazdaságtan (*Heller Farkas*) és a statisztika (*Buday László*) multja, jelene és jövő feladatainak körvonalozása. Mindenik tanulmány három szempont szerint csoportosítja a megállapításait. A multra nézve vázolja az illető tudományterület magyar fejlődésének eddigi irányait, főbb kiemelkedő pontjait, a kutatások eredményeit, hiányait és akadályait. A jelenre és a jövőre nézve főképen arról tájékoztat, hogy milyen irányban folynak most a vizsgálatok, mik a közeli és távoli feladatok, mire kell elsősorban koncentrálni a kutatást, mik ennek az általános és különös eszközei s a felmerülő akadályokat hogyan lehetne elhárítani. Végül a nemzetközi kapcsolatokra nézve felvilágosítást nyújt az illető tudomány szak terén a nemzetközi munkamegosztásról, valamint arról a hivatásról, amely e téren a magyar tudományosságra hárul. Ez a fejezet voltaképpen a kiegészítése a természet-tudományok valamennyi ágát hasonló szempontokból vizsgáló mult évi Munkálatoknak s most a magyar tudományosság egész területe eddig még soha így át nem tekintett céltudatos rendszeressé áll előttünk.

A könyv derekát (141–472 l.) a III. fejezet foglalja le, mely a tudományos munka magyar műhelyeit és eszközeit mutatja be olyan beható részletességgel, ahogyan azt sehol másutt meg nem találhatjuk. Itt a tudományos feladatok szolgálatában álló intézmények ismertetését kapjuk történeti fejlődésükben és nemzetközi helyzetük perspektívájában. A felsőoktatási intézetek gazdag első fejezete gondos tájékoztatás az egyetemek külföldi kialakulásáról (*Magyary Zoltán*) és színes kultúrhistoriai kép a magyarok külföldi egyetemjárásáról (*Lukinich Imre*). A következő cikkben részletekig hatoló pontossággal megismerjük a magyar egyetemek történetét, szervezetét, önkormányzatát (*Magyary Zoltán*), tanulmányi rendjét (*Mihályfi Akos*, *Stráner Vilmos*, *Magyary Géza*, *Grósz Emil*, *Kornis Gyula*), az egyetemi tanszéket, intézeteket, szemináriumokat és a jövő feladatait tanulmányi, anyagi téren, személyi tekintetben, organizáció és adminisztráció, valamint a bel- és külföldi kapcsolatok szempontjából (*Magyary Zoltán*). Azután külön fejezetekbe sorakozik a jogakadémiák (*Magyary Zoltán*), a tudományegyetemi közgazdaságtudományi kar (*Erődi-Harrach Béla*), a műegyetem (*Zelovieh Kornél*), a bánya- és erdőmérnöki főiskola (*Mihálovits János*), az állatorvosi főiskola (*Manninger Rezső*) és a gazdasági akadémiák (*Károly Rezső*) ismertetése a fenti szempontok szerint. A közgyűjtemények címszó alatt a múzeumok, könyvtárak, levéltárak (*Hóman Bálint* és *Szekfü Gyula*), az országos könyvforgalmi és bibliográfiai központ (*Pasteiner Iván*) és a bibliográfia (*Pitz József*) kerül tárgyalás alá olyan formában, hogy az nemcsak a szakember igényeit nézi, hanem a tudomány távolabbi területein működők számára is tájékoztatásul szolgál. Kitűnik a következő cikkekből, hogy milyen különös gondot fordít a magyar tudománypolitika a kutató intézetekre, amelyekben az oktatástól független legmagasabbrendű tudományos munka folyik (*Magyary Zoltán*). Ilyen magyar kutató intézetek: a csillagvizsgáló intézet (*Tass Antal*), a meteorológiai és földmagnes-

ségi intézet (*Róna Zsigmond*), a földrengési obszervárium (*Kövesligethy Radó*), az Eötvös Lóránd geofizikai intézet (*Pekár Rezső*), a földtani intézet (*Mauritz Béla*), a tihanyi biológiai intézet (*Verzár Frigyes*), a növénykert (*Soó Rezső*), a közegészségügyi intézet (*Johan Béla*), a mezőgazdasági kísérletügyi intézmények (*Károly Rezső*) és a központi statisztikai hivatal (*Kovács Alajos*). Ezek az intézmények kiválóan reprezentálják a magyar tudományosság erejét s hathatósan egyengetik a magyarság nemzetközi tudományos pozíciójának emelkedését. Végül ez a fejezet részletesen kiterjeszkedik a külföldi magyar tudományos intézetek (Róma, Berlin, Bécs) és egyéb tudományos magyar kapcsolatok (Dorpat, Szófia, Madrid, Páris, Északamerika, Genf, Stockholm, Anglia, Finnország, Lengyelország) ismertetésére (*Magyary Zoltán*) s megállapítható, hogy a magyar tudománypolitikának egyik legbecsvágyóbb gondja a külföldhöz fűződő tudományos szálak állandó szemmel tartása és tervszerű továbbfejlesztése által a magyarság nemzetközi tudományos érvényesülésének elősegítése, ami természetesen legkultúrális súlyt, politikai tekintélyt és hatalmi pozíciót is von maga után.

Az előttünk fekvő könyv tervszerűségét és mindenre kiterjedő gondosságát mutatja a IV. fejezet is (475–559 l.) mely a tudomány művelőinek szervezeteivel, a Magyar Tudományos Akadémiának (*Balogh Jenő*), a ma fennálló többi (51) tudományos társulattal és azoknak országos szövetségével foglalkozik (*Magyary Zoltán*), valamint kiterjeszkedik azoknak a külföldi tudományos szervezeteknek felsorolására és ismertetésére, amelyek ma a nemzetközi tudományos kapcsolatok hordozói s amelyekhez kapcsolódva kell a magyar tudománynak arra törekednie, hogy nemzetközi helyzetét méltóan kialakíthassa. Ebben a fejezetben igen nagy értékű a *Baranyai Zoltán*tól és a *Berlini Magyar Intézettől* külön-külön összeállított repertórium a nemzetközi tudományos intézményekről (94) és a németországi tudományos szervezetekről, valamint a *Magyary Zoltán* tájékoztató ismertetése a Nemzetek Szövetségének fennhatósága alatt 1922-ben létrejött *Commission de Coopération Intellectuelle* megalakulásáról, munka-programjáról, szervezetéről, magyar bizottságáról, eddigi eredményeiről és jövőbe kiható jelentőségéről.

Az V. fejezet (563–602 l.) látszólag lazább kapcsolatban van a mű többi részével. Ez a tudományos munka eredményeinek közzétételét tartalmazza s ismerteti a könyv magyarországi történetét (*Gulyás Pál*), a szellemi termékek technikai előállításának és forgalombahozatalának módjait (*Keéri-Szántó Andor*) és a tudományos termeléssel kapcsolatos jogviszonyokat (*Kuncz Ödön*). Aki meggondolja azt, hogy mi a nyomtatott betű jelentősége a tudomány előbbrevitelében s figyelembe veszi azt a sok nehézséget és energia vesztést, amit a tudomány művelőinek a nyomda-technikai ügyekben való járatlansága okoz, az elfogja ismerni ennek a fejezetnek nemcsak a praktikus hasznát, de a tudománypolitikai jelentőségét és a szerkesztő mindent meglátó körültekintő szempontjait. Végül az utolsó, a VI. fejezet (605–618 l.) az autonóm decentralizáció útján haladó magyar tudományos élet közigazgatásának és kormányzásának bemutatásával összefoglalja (*Magyary Zoltán*) a magyar tudománypolitika eddigi legjelentősebb tényezőit (Országos Magyar Gyűjtőmennyegyetem, Országos Természettudományi tanács, Országos Ösztöndíjtanács, Suprauniversitas), amelyek a jövőt már is kézben tartó hatalmas koncepcióról tanuskodnak a magyar műveltség emelkedése és nemzetközi súlyának növekedése tekintetében.

E rövid tartalmi áttekintés is, amely igyekezett a könyv valamennyi lényeges eredményét legalább érinteni, önmagában hordja

az elismerést és a legőszintébb dicséretet a könyv szerkesztője iránt, aki e kitünően összeállított mű lapjain hosszu évtizedekre szóló alapvetését mutatja be a magyar tudománypolitika széles hálózatának. Az olvasó részéről az elismerést *Magyary Zoltán* iránt különösen fokozza az, hogy nemcsak szerkesztette, de a legfontosabb fejezeteiben maga is írta ezt a könyvet s még inkább az a körülmény, hogy nemcsak adatgyűjtője és elméletirője e tudománypolitikai koncepciónak, hanem fontos pozíciójánál és széles európai látókörénél fogva tevékeny építómunkása is annak. Aki bele akar tekinteni a háború utáni Magyarország kulturális és szellemi életébe s mérlegre akarja vetni a magyarság jövőjét, az nem mellőzheti *Magyary Zoltán* könyvét, amely az 1926. évi Természettudományi Kongresszus Munkálataival és *Klebensberg Kuno* miniszter cikkeit, tanulmányait és beszédeit magában foglaló most megjelent hatalmas kötetével (1927, Athenaeum) együtt valószínűleg korszakalkotó jelentőségű enciklopédiája a tetterőtől feszülő és magának a műveltség fegyvereivel jövőt kényszerítő magyarság munkaprogramjának. B könyvek lapjairól kitartó szívs munkára késztető felemelő érzés, csüggettség nélküli tevékeny, erő vetődik elének s tudatos átérzése annak, hogy a tudomány a légszorosabb összefüggésben áll a nemzet létérdekeivel. Ezeknek az etikai hatóerőknek az erdélyi magyar közszellemre is le kell vezetődniök és a szellemi élet egységénél fogva minékünk is kapcsolódnunk kell a magyar tudományosság célkitűzéseinek támogatására. Számot kell vetnünk a tudomány szerepével az erdélyi magyarság életében s ennek megfelelően rendszerezünk kell feladatainkat s céltudatosan összefogni erőinket. Meg kell állapítanunk a tudományosságnak az egyetemes magyar szellemi életbe ívelő sajátosan erdélyi feladatait s meg kell teremtenünk a megvalósításukhoz vezető legalkalmasabb módokat és eszközöket. Csak ilyen tervszerűséggel lehetünk számbavehető értékes tényezői a magyar szellemi életnek. Erre tanít meg a *Magyary Zoltán* könyvéből hatalmas arányokban kiemelkedő magyar tudománypolitika iránya, amelynek ismerete és átérzése nélkül senki sem szolgálhatja a tudományos munka célszerűségét. Ezért nem tudjuk eléggé hangsúlyozottan figyelmébe ajánlani ezt a könyvet az erdélyi magyar szellemi élet s különösen a tudomány minden munkásának.

Dr. György Lajos.

Cs. Lázár László: *Egy természettörvény és az emberiség jövője.* 2-ik kiadás, Cluj-Kolozsvár, Minerva, 1926. 145 l.

Nem mindennapi dolog az, hogy valaki 1919-ben kiad egy munkát, melyen szeretettel csüng s melyet ajándékban odajuttat az olvasni akarók kezébe s mikor fölfedezi munkája esetleges hiányait, tanulmányokat végez, a művet 1926-ban újból kiadja kibővítve s német és angol nyelven is megjelenteti.

Ezt tette fenn említett szerzőnk, aki munkáját – amint mondja – négy alapigazságon építi fel (Bevezetés, 5 l.): 1. „Változhatatlan és örök isteni természettörvény az, hogy minden cselekedetben már benne van a megfelelő következmény...” 2. „Minden cselekedet jó, mely az ember lételet fejlődésében és tökéletesedésében előmozdítja.” Az ellenkező rossz. 3. „Az embernek állati teste, emberi lelke és isteni szelleme van.” 4. „Az emberiség jövő hitének és belőle fakadó új világnézetének alapját csak az emberben élő isteni szellem szülöttje, az emberi értelem képezheti.” (5 l.)

Ezzel az alapfelfogással írta meg szerzőnk 3 részre osztott művét és pedig az I. részben szól a teremtésről, a természettörvény-

ról, az emberi cselekedetek és következményeiről, az emberiség eredetéről, a természettörvények és az emberről, az emberről, tévedéseiről, az emberről, mint állati lényről (mult), mint isteni lényről (jövő), az ember lelki életéről (hit és vallás, erkölcsiség, hit, vallás), az ember átneveléséről, a szabadakaratról, Istenről, a teremtőszellem uralmáról, istenszeretetről, feltámadásról, a tudatos hitről, az imáról.

A II. rész tartalma: A világbéke (a biztonság, a világbéke előfeltételei, a világbéke, az „Allamok Békeszövetsége” szerződésének tervezete), az ostromzár.

A III. részben találjuk: A szocializmus és hivatása, a szocializmus és a természettörvény kérdései, a cselekedetek és következmények törvénye a közgazdaságban, a kormányformákról, a hazaszeretet és az internacionálé, Krisztus és a kommunizmus c. fejezeteket s van egy függelék.

Szerzőnk rendszeres munkát óhajtott írni s bár ezt nem igen látjuk a könyv olvasása közben, azt megállapíthatjuk, hogy az első fejezet inkább elméleti megalapozás, a második az élet politikai oldalát (állam) tárja fel s a harmadik a társadalmi kialakulást mérlegeli és kívánja irányítani. A függelék egy gyakorlati példát említ fel Franciaország esetében „az életből elvesve.”

A fejezetek címéből megállapítható, hogy e könyvben a tudományok s az emberi szellem produktumának és irányzatának csaknem minden formájával találkozunk.

E sok kérdés megoldásához szükség van csillagászatra, geológiára, hittanra, erkölcsstanra, vallásbölcséletre, politikára, gazdaságtanra, származástanra, fejlődéstanra, neveléstanra, szociológiára, történelemre stb. stb.

Nyilvánvaló, hogy a könyv tartalmának alapos kifejtése egy ember képességeit meghaladja, sőt még az olvasó sem képes teljes biztossággal követni mind a sok tárgyat.

Nem is ebben van jelen könyvnek az értéké. Ez a könyv inkább gyakorlati jellegű s az olvasónak praktikus eszét és szíve érzését, érzületét akarja befolyásolni abból a célból, hogy az illető a természettörvényeket felismerje s azokat céljaira okosan felhasználja (15 l.) és megértse, hogy ki-ki saját szerencséjének kovácsa és cselekedetének következményét mindenki kell, hogy viselje.

Írónk négy alapigazságát beledolgozta művébe s bár mindenik fontos, mégis az első az, amely a mindenség életének alapformáját szolgáltatja. Ez a tanítás lényegileg megegyezik a buddhista *Karma* (tett, cselekedet) tanával s bölcséletileg a kauzalitás törvényében nyert kifejezést. Annyi különbség azonban van, hogy írónk a cselekedet és következmény törvényét nem önmagában állítja oda, hanem isteni eredetűnek tartja.

Harmadik alaptörvényében az ember állati testéről, emberi lelkére és isteni szelleméről beszél, mely utóbbi az értelemmel kerül közvetlen közelségbe. E megkülönböztetései nem állják meg a kritikát s hasonló határozatlansággal még más fogalmakkal kapcsolatban is találkozunk.

Tetszik az egész könyvben az, hogy szerző olvasni és gondolkodni szeret s hogy oly nagy mértékben szíven viseli az ember s embertársai sorsát, hogy a nemzetek és népek okos életét s így békéjét és fejlődését forgatja eszébe s szeretné a munkást és a munkaadót egy nagyszabású természetes életben és munkálkodásban harmóniába hozni.

Cs. Lázár László törekvését szervesnek tartjuk s meg vagyunk győződve, hogy aki művét elolvassa, annak bensejében vágy tá-

mad a természetes és okos életre s mégha tudósok kezébe kerül is ez a könyv, azok is legalább jóérzéssel teszik le, mert az emberi haladásban való hit az embert jó érzésre hangolja.

Dr. Kiss Elek.

Fekete József és Váradi József: *Széchenyi vallomásai és tanításai.* Budapest, „Studium” 1927. 8° 3–507 l.

Széchenyi összes művei kiadásának hatalmas sorozata mellett egy igen hasznos és szükséges Széchenyi-anthológia ez a könyv. Nagy szeretettel és nagy buzgósággal összeállított anthológia Széchenyi műveiből, hogy mindenki könnyen hozzáférhesen ez Isten adta nagy szellem bőséges kincsesházához okulást és nemes erények kultuszát merítve belőle. A könyv két lelkes férfiú ifjúkori fogadalmából született. Fekete és Váradi még tanárjelölt korukban (1910) megfogadták, hogy Széchenyi emlékét azzal szolgálják, hogy tanításait összeszedik és mindenfelé elterjesztik. Az ifjúkori fogadalmat csak most válthatták be, Széchenyi születésének századik évfordulójára. De talán soha jobbkor, mint most, mert soha annyira nem volt, mint most, a szétszórtság után szüksége a magyarságnak egy olyan tanítóra, aki, mint leg-hívebb magyar, minden szavával, minden tetteivel, egész életével a fajtánkhoz való hűségre tanít.

A könyv, melyhez Schandl Károly dr. írt előszót, egy Széchenyi jelentőségét lelkesen kifejtő bevezetés (Fekete József tollából) és Széchenyi életének renkívül aprólékosan összeállított adatai (Váradi József szorgalmát dicséri) után idézeteket közöl Széchenyi összes műveiből, melyek vallomásszerűen világítják meg életének mozzanatait. Ezek után tanításai következnek a megelégedés, a bölcsesség és a nemzeti fölemelkedés és boldogulás alapjairól, az ember világról, az ember társas világról, a magyarság világról. Külön csoportba, vannak foglalva imádságai, gondolatai és két levele, egyik a nagyecenki templom építése, a másik K. Csoma Sándor emlékjele tárgyában.

E rendkívül gazdag anyagot igen jól csoportosították az összeállítók, könnyen el lehet benne igazodni és valóban alkalmas arra, hogy mindenkihez közel vigye Széchenyit. E célból eredeti, ma már történeti értékű kereteikből kiemelt, tartalmilag s formailag önállóan mondható Széchenyi-szemelvényeket adnak. Nyelvének ma rosszul hangzó idegenszerűségeit helyesbítették, használatból kiment szavait maiakkal cserélték föl, mondatait másként tagolták. Mindezt azért, hogy közelebb vihessék Széchenyi eszméit az olvasókhöz, hogy szívesebben olvasva biztosítsák csodálatos léleknevelő hatásukat. Ez az eljárásuk teljesen megfelelő pedagógiai céljuknak. Kár is lett volna pontosan ragaszkodniuk az eredeti szöveghez, hiszen a *Magyar Történelmi Társulat* Széchenyi kiadása van arra hivatva, hogy a tudományos célt szolgálja, meg aztán a német és más nyelvű eredetiből fordított részletek mai nyelve a régi nyelvvél együtt egészen tarkává tette volna a könyvet.

Hisszük, hogy a könyv eléri célját: Széchenyit a magyarság: nagy tanítójává teszi. A Magyarországon szerte megszervezett *népfőiskolák* egyikében, a dunántúli kis Csanak községben már tettek is próbát és tapasztalták, hogy a megfelelő előkészítés és magyarázat után a földműves ifjak és leányok megértették a felolvasott szemelvényeket.

Vajjon eljut-e a könyv hozzánk és lesznek-e itt nekünk is falusi népfőiskolánk, melyeken lelkes vezetők Széchenyi eszméit és tanításait magyarázzák?

(k. e.)

Császár Elemér: *Arany János képzelete.* Budapest, 1927. 8°, 30 1.

A szerző az irodalmi köztudatba is belegyökerezett azon legenda ellen szál síkra, hogy Arany képzelete szegényes volna. E téves hit első hirdetője maga Arany, ki mindvégig abban a hitben élt, hogy nincs fantáziája. Elterjedt az irodalmi köztudatban, hogy Aranynak rekonstruáló, kiegészítő fantáziája van s hogy források, kész mese híján alkotni nem tud. Császár Elemér egész sor példát idéz reá, hogy Arany egy szálló ígére, egy-két sornyi hagyományra egész mesét épít (Pázmán lovag, Nagyidai cigányok, Regé a csodaszarvasról, Keveháza), akárhány költeményének még ennyi úgynevezett „forrás”-a sincsen (Tetemrehívás, A honvéd özvegye). Arany alkotó képzeletének legcsodásabb terméke a *Toldi szerelme* főcselekménye. Megalkotásában Arany képzelete oly merészen teremtett, mint akármelyik romantikus regényíróé.

Művészileg azonban még fontosabb és értékesebb Arany képzeletének az az ereje, melynél fogva meselemeit új színekkel, új jelentésekkel tudja felruházni. Ez a művészi képzelőerő különösen négy téren nyilvánul: 1. a lelki indítékok fölfedésében, a motiválásban (Toldi gyilkosságának, a sírablásnak, a király hároméves haragjának motívumai); 2. komponáló erejében; 3. a költői eszme eleven kisugározatásában a mese egészéből és 4. (ami talán a legfontosabb) jellemábrázolásában. A szerző, ki Arany művészetének ma egyik legkiválóbb ismerője, mindezt a példák nagy bőségével illusztrálva, finom elemző művészettel és meggyőző erővel fejti ki s arra az eredményre vezeti olvasóját, hogy: Arany gazdag leleményű, erős képzeletű költő s talán épen akkor a legnagyobb, mikor el meri tépni azokat a láncokat, amelyek a hagyományhoz bilincselik. A szerző fejtegetése jelentős terméke az Arany irodalomnak. Kevesen tudtak oly közel férközni s oly világos bepillantást engedni Arany művészetének titkaiba, mint ő ebben a mindvégig érdekes és lebilincselő tanulmányban.

Csűry Bálint.

Rosnyai Dávid: *Horologium turcicum.* A Magyar Nemzeti Múzeumi Könyvtár kéziratából bevezetéssel és jegyzetekkel ellátva kiadta Dézsi Lajos. Budapest, kiadja a Magyar Tudományos Akadémia, 1926. 260 oldal. (Régi Magyar Könyvtár 38 kötete. Szerkeszti Császár Elemér).

A *Régi Magyar Könyvtár* célja az, hogy a régebbi magyar irodalom írásban, vagy nyomtatásban fennmaradt termékeit a kutatás számára hozzáférhetőbbé tegye. A Rosnyai Horologium Turcioum-a már jó ideje ismeretes a magyar irodalomtörténetírás előtt, ám kéziratos példányát kevesen tanulmányozhatták. E munka reánk, erdélyiekre nézve különös érdekességgel bír, mivel fordítója erdélyi ember volt, kinek élete szorosan beilleszkedik azokba az időkbe, melyekről *Apor Péter* méla fájdalommal emlékezik meg *Metamorphosis*-ában.

Rosnyai Dávid, 1641-ben született, valószínűleg Marosvásárhelyt. Kolozsvárt tanult, majd jó ajánlásra *Apafi Mihály*, a fejedelem, felfogadta török deáknak. Egyelőre sok bajjal járt reá nézve ez a mesterség, mivelhogy törökül semmit sem tudott. Ezért Apafi török földre küldötte, először Nándorfejérvárra, azután Eszékre. Itt azután szorgalmasan tanult, míg végre Konstantinápolybakerült. Ettől kezdve sok ügyet kellett elintéznie. Hogy minden bajjal kellett küzdenie az ilyen állású embernek, arról

kimerítően tájékoztat minket *dr. Biró Vencel* könyve (Erdélyi követek a portán). 1678-ban bevádolták, hogy ő is részes a *Béldi Pál* összeesküvésében. A gyanakvó Apafi elfogatta és négy évig fogságban tartotta Görgényben és Szamosújváron. Fogsága alatt fogott hozzá a *Horologium Turcicum* fordításához. Kiszabadulása után újra visszanyerte hivatalát. A fejedelemség megszűnte után nyugdíjazták. Rosnyai 1718-ban halt meg.

Rosnyái Dávid szorgalmas író volt. Történelmi munkái, különösen naplói korának sok becses adatát őrizték meg. Irodalmilag nevezetes *Horologium Turcicum*-a, melyet törökből fordított. E munka a szanszkrit irodalomnak nevezetes alkotása, a *Pancstantara*, vagy „*Kalilah és Dimnah*”, melyet török nyelvre *Ali Cselebi* fordított *Hümájun-náme* (Császári könyv) címmel. A történet keretes elbeszélés, hasonlóan az Ezer egy éjszakához. Egyes elbeszélései azonban jórészt állatmesék, egy pár galambról, a kányáról és az ölyvről, a párducról és az oroszlánról, a borzról, stb. Az állatmeséknek tanulság a céljok, mint Aesopus történeteinek.

Ezt az erkölcsi példázatot szolgáló keretes elbeszélést Rosnyai Dávid óta többen is lefordították, sőt, amint egy jegyzetből értesülünk, *dr. Büchler Pál*, a tudós marosvásárhelyi tanár 1917. óta bevezetéssel együtt teljes fordítással rendelkezik, kiadása azonban – sajnos – még mindig késik.

Rosnyai Dávid fordítása gyengén sikerült. Stílusa nehézkes, olvasását pedig nagyban megnehezíti a latin szavak túlzott alkalmazása. A régi magyar irodalom szempontjából azonban még így is jelentős ez munka, mert oly időben keltezett, amikor a szép-prozai munkák száma elenyészően csekély.

A kiadás pontosságáról és adatainak helyességéről *dr. Dézsi Lajos* neve és tudományos tekintélye kezeskedik.

dr. Rajka László.

Jegyzet a Régi Magyar Költők Tára hetedik kötetéhez. Irta: Szilády Aron. A Magyar Tudományos Akadémia megbízásából sajtó alá rendezte és folytatta Dézsi Lajos M. Tud. Akad. r. tag. Budapest, 1926. 321–426 oldal.

A „*Régi Magyar Költők Tára*”-nak VII. kötete 1912-ben jelent meg a régi magyar irodalom egyik legérdemesebb kutatójának, *Szilády Aron*nak szerkesztésében. Akkor a kiadáshoz a következő megjegyzést csatolták: „A jegyzetek ezen kötethez külön füzetben fognak megjelenni”. Sajnos, tizennégy évnek kellett elteltie, míg e megjegyzés ígérete valóra válhatott. Szilády Aron 1922-ben meghalt, mire az Akadémia *dr. Dézsi Lajost*, a volt kolozsvári magyar egyetem tanárát bízta meg a kéziratok hagyaték rendezésével és folytatásával.

A RMKT-nak VII. kötete XVI. századbeli magyar költők műveit tartalmazza az 1560–1566. időszakból. A jegyzetek az anyagnak jó egyharmadához Szilády feldolgozásában készen állottak és Melius Péter életrajzában szakadtak meg. Így a folytatás munkája tekintélyesebb volt, mint a kész anyag sajtó alá rendezése. A kiegészítő jegyzetek a Szilády szövegében az irodalomtörténet legújabb feldolgozásai alapján a „Jegyzetek” érvényét a megjelenéséig terjesztik ki.

A jegyzetek mintegy 36 költeményről és egy drámáról szólnak. Mindezek az 1560-as évekből valók. A költeményekre vonatkozó jegyzetek bőségesen kimerítik mindazt, amit a kutatás azokról eddig megállapított, sőt néhány helyen azt még tovább is viszik, mint pl. a *Pesti György* halálénekéhez fűzött terjedelmes

közleményben. Életrajzi adatainak bőségével és érdekességével tűnik ki a *Dávid Ferencről, Huszár Gálról*, különösen pedig a *Bornemisza Péterről* szóló jegyzet.

A költői művek közül, melyekhez e jegyzetek készültek, irodalmi érték szempontjából kettőt kell kiemelnünk; az egyik a *Szendrei névtelen* műve, *Szilágyi Mihály és Hajmási László története*, a másik a *Comoedia Balassi Menyhárt áruktatásáról*. Szilágyi és Hajmási története mint irodalmi alkotás is figyelemre méltó, tárgyát pedig újabb költőink ismételtelen feldolgozták. A jegyzet behatóan ismerteti azokat a kutatásokat, melyek a Szendrei névtelen személyének megállapításával foglalkoztak. A fejtegetés eredménye az, hogy *Balassa Bálint* szerzősége valószínűtlen. Még ennél is bonyolultabb a széphistória történeti háttere és irodalmi összefüggése melyet a kutatás kielégítően megvilágított. A *Balassa Menyhártról* szóló *Comoedia* jegyzete meggyőző arról, hogy szerzője minden valószínűség szerint nem *Karádi Pál* volt. Érdekes a jegyzet életrajza *Balassa Menyhártról*, mely a dráma szerzőjének egyoldalú túlzásait a való értékére szállítja le.

E becses adatok átolvasása alkalmával önkéntelen sajnálattal gondoltunk arra, hogy erdélyi szépíróink visszarettennek a látzólag kellemetlen munkától, melyet egy ily legű mű elolvasása kezdetben okozna. Pedig kétségtelen, hogy végtelenül becses, történelmi időkre jellemző tudósítást nyernének egy letűnt, küzdelemteljes korról és ez a történelmi távlat sokkal szerencsésebben ihletné íróinkat történelmi tárgyú műveik írásánál, mint eddigi, bizonyára nem kellően elmélyedő tanulmányaik. *Huszár Gál*, vagy *Bornemisza Péter* élete vérbeli művész kezében kész regény. A kincsek készen kínálkoznak, vajjon ki nyul először utána?

Szilády Áronról és *Décsi Lajosról* dicséretet mondani, részünkről illetlenség lenne. A magyar irodalomtörténet kutatóinak سراiban ott állanak a legelső között és e munka méltó nevükhöz.

dr. *Rajka László*.

Brisits Frigyes: *Vörösmarty Mihály* kiadatlan költeményei. Pallas irodalmi és nyomdai r. t. kiadása. Budapest. Év nélkül. 155 o.

A magyar irodalomban már meggyökeresedett az a tudat, hogy a Gyulai-féle *Vörösmarty* kiadás teljesség és pontosság szempontjából egy költő összes műveinek mint kritikai-kiadása. Ezt a felfogást dönti meg – ami a teljességet illeti – *Brisits* könyvével, amely *Vörösmarty*nak eddig ismeretlen költeményeit tartalmazza. A közzétett költemények előbb a nagyváradi premonstrei főgimnázium, majd magánszemélyek birtokában voltak és *Szell Kálmán* közvetítésével kerültek *Brisits* kezébe, aki a lehetőség szerint rendszerezte, bevezetéssel és a szükséges jegyzetekkel ellátta őket.

A kötet tartalma: 134 magyar, 18 latin, számtalan vers- és két drámai töredék. Azonkívül a bevezetés is tele van szórva magyarul latin „versmorzsák”-kal. Mindezen versek túlnyomórészt az 1816–1820-ig terjedő időből vannak, tehát a kezdő poétát mutatják be. Értékük: irodalomtörténeti, mivel tulajdonképpen nem mások, mint régi sablonos verselési stílusgyakorlatok, melyekből ritkán csendül ki egy-egy őszintébb hang, egy-egy melegebb érzés. Új színeket nem adnak. *Vörösmarty* már megrajzolt írói arcképéhez, hanem csak megerősítenek eddig vallott felfogásunkban.

Ha nem is oszthatjuk fenntartás nélkül *Brisits* véleményét, hogy „lehetetlen nem érezni, hogy a Vén cigány hegedűjének első

fája ennek a fiatal diáknak a tollszárában már készen volt ...” (Bev. 23. o.), mert ez beleolvasása lenne olyan értékeknek, melyek valójában nincsenek meg bennük és melyre egyedül Vörösmarty egész költői pályájának ismerete ösztönöz, mégis meg kell engednünk, hogy jellemzően kitűnik már ezekből a költeményekből is az önmagára eszmélő Vörösmartynak helyes irány választása. De a Vén cigány hegedűjének első fája ekkor még nem volt tollszára, mert „inkább magára vett, mint magából alakított szemlélet-móddal” (Bev. 19. o.) nézte az életet.

Brisits különben a gondos és szeretettel teljes kiadásért az irodalomtörténet részéről minden elismerést és köszönetet megérdemel.

Reischel Artur.

Zolnai Béla: *II. Rákóczi Ferenc könyvtára.* Budapest, 1926. 8°, 27 l.

A bújosó fejedelem rodostói könyvtára valószínűleg elkallódott, de a könyvek jegyzéke ránk maradt az 1736-ban fölvelt hagyatéki leltárban s Thaly Kálmán közölte is *Saussure levelei*-nek Függelékében. A 290 kötetből álló könyvtár megbecsülhetetlen dokumentum a szellemtörténészeknek, ki rekonstruálni akarja azt a szellemi milieut, melyben Rákóczi élt. Ezt a feladatot oldotta meg Zolnai Béla egyetemi tanár a Rákóczi korabeli irodalom alapos ismeretével fölfegyverkezve. A könyvtárnak több mint kétharmad része vallásos, theologiai jellegű. A fejedelmi udvar csillogásának, az „udvari ember” életének Rákóczi már csak kevés emléket vitte magával rodostói remeteségébe. A könyvtár anyagának harmadik csoportja: a tudományos könyvanyag teljes összhangban állott a szent könyvekkel. A 18. századelői kultúrának minden ága képviselve volt a Rákóczi könyvtárában. Két dolog hiányzott elvileg belőle: a szépirodalom és a fölvilágosodás propagandája. Rákóczi 290 kötetnyi könyvtárából a *princeps christianus* gondolatvilága szól hozzánk.

Cs. B.

Rubinyi Mózes: *Kiss József élete és munkássága.* Budapest, 1926. Singer és Wolfner. 8° 160 l.

A hat évvel ezelőtt (1921. dec. 31-én) elhunyt Kiss József immár megtalálta a maga biográfusát az eleven tollú Rubinyi Mózesben.

Rubinyi műve bevezetésében áradozva jellemzi Kiss Józsefet s így a maga feladatát is: Élete szép volt és magyar volt, költészeté pedig a *nagy szellemek pantheonjába vitte* a hatalmas termetű litván kántor apró termetű unokáját. E bevezetés után következik a tulajdonkéнем életrajz (*Az ember 7–48*) s rá a mű derekas része, a Kiss József költészetének elemző ismertetése a következő beosztás szerint: I. *Lírája* – szerelem, haza hit, öregség, magalátás, önértet és üldözöttség, életfilozófia, halálvárás alcímek szerint. II. *Epikája* (– balladák, költői elbeszélések, legendák a Nagyapámról). III. *Technikája, stílusa, nyelve* (– jellemző műfaja, epigrammatikus jelleg, stílusa-nyelve, szepplők. IV. *Elődei és utódai* (– akiktől tanult: Arany, Héine, Vajda, akik tőle tanultak: Makai, Heltai stb). Az összefoglaló és értékelő *Pályakép* c. fejezet, jegyzetek s név és tárgymutató zárják be a művet.

A mű váza, beosztása, rendszere ellen lényegesebb kifogás nem emelhető. A költeményeket műfajok szerint elemzi előbb *tartalom*

szerint és a vezérmotívum alapján külön apróbb fejezetekben. Majd ugyancsak apróbb kategóriák szerint vizsgálja a Kiss költszetének *technikáját*, stílusát és nyelvét.

Az elemzés elvégzése után Rubinyi összefoglal és értékkel, kijelöli a Kiss József helyét költészetünk fejlődésében. Tehát a mű módszere átlátszó, világos és tudományos. Legfőleg aziránt támadhat kétségünk, hogy a vezérmotívumok szerint keresztülvitt részletezés nem túlságos-e? Pl. külön fejezet a *Magalátás* és külön fejezet az *Önérzet és üldözöttség*. Az efféle nagyon is szubjektív dolog és nincs miért töprengeni rajta. Az elrészletezés folytatható és folytatandó a tárgy kimerítő és minden oldalú megvilágításáig, de az ismétlés kizárásáig.

Az ismétlés mindenestre kerülendő. Rubinyi azonban gyakran ismétel. Egész előadása, gondolatvezetése nem tömörebb s ennek következtében nem szabatosabb, mint valami tárcacsevegése. Ezen a színvonalon, a tárcacsevegések síkján műve érdekes olvasmány. Tárgyát elevenséggel szemlélteti, az elméleti részekben is közvetlenséggel ír, a költő személyes kapcsolatainak a tárgyalás menetébe illesztésével az esetleg lankadó figyelmet újra éberségre indítja. De sokszor ismétel, ugyanazt a dolgot többször előhossa, cseveg róla s aztán nyugodtan tovább megy, hogy néhány lap után újra elővegye. Ez könyvének egyik hiányossága: a tárgy előterjesztésében mutakozó fegyelmeztelenség, pongyolaság. Másik: értékelésének ingadozása, hibás mértéke. Már a bevezetés idéztem mondata, mely szerint Kiss József bevonult volna a *nagy szellemek* pantheonjába, óvatosságra inti az olvasót s eszébe juttatja, hogy nemcsak a költő, de az életrajzíró is *súlykot nem egyszer messzire elhajt*. Meglepő azonban, hogy a Kiss Józsefre mindjárt az első ütemnél alkalmazott hangszín: a nagy szellemek pantheonja – folytonos descrescendon megy át, úgy, hogy a mű végén oda lyukadunk ki a szerző vezetése mellett, hogy *egy keveset kiadó, szinte meddő költő áll előttünk, aki rendkívül gonddal csiszolgatja gyöngyszemeit s lassan rászoktatja a közönséget, hogy amit ő kiad, az új és érték, hogyha ő valamit kiad, akkor ünnepe az a magyar irodalomnak.* (146 l.). Tehát már távolról sem nagy szellem Kiss, csak az, ami: tudatosan alkotó tehetség. Nagy szellemnek, lángelmének Kiss Józsefet Rubinyin kívül komolyan senki sem mondta. Maga Rubinyi is a részletes vizsgálat végén már kevésbé fellengős egyéniségnek látja hősét, közelebb jut a helyes értékeléshez. De hát tudományos okfejtésben erény-e ez a szemmel látható decrescendo? Ingadozás és bizonytalanság tapasztalható a részletekben is. A szerző nagy dolognak, jelentősnek vesz sok körülményt, amely alapján véve kétes értékű, vagy egyenesen decadentia.

Rubinyi érdekes olvasmányt nyújtott, amely a maga tárcaszerű közvetlenségével, csevegő érdekességével mondja el Kiss életrajzát és méltatja költészetét. Erdeme továbbá, hogy Kiss Józsefről elsőnek írt életrajzot. De történelemudományi, irodalomtörténeti szempontból műve a *scientia pedestris* terméke és nem a Kiss József pályájának pragmatikus rajza és méltatása.

Kristóf György.

Waldapfel József: *Balassi költeményeinek kronológiája.* Budapest, 1927. 8°, 43 l.

Első nagy lírikusunk költészete körül még egész sereg probléma vár megoldásra. Mindaddig nem” nyerünk tiszta képet Balasiról, a költőről és az emberről, míg e kérdések nem tisztázód-

nak. Így a többek között a Balassinak tulajdonított költeményeknek a szerzőség szempontjából való alapos átvizsgálása is a jövő feladata. Balassi költészetének fejlődése szempontjából okvetlenül ismernünk kell költeményei keletkezésének időrendjét. Ennek megállapításához a fő támasztékot a Radvánszky-kódex beosztása, jegyzetei és a költemények életrajzi vonatkozásai adják. Ez alapon kísérel meg a szerző a költemények kronológiájának megállapítását. Alapos tanulmánya értékes adalékokat szolgáltat a Balassi-filológiához.

Cs. B.

György Lajos: *Az erdélyi magyarság szellemi élete.* Budapest, 1926. (Irodalomtörténeti Füzetek 12. sz. Szerkeszti: Császár Elemér) 8°, 77 l.

A szerző e munkájában a háború utáni idők erdélyi magyar szellemi életén tekint végig. Ezt, az áttekintő munkát nála jobban senki el nem végezhetné volna. Ő gyűjtötte össze könyvről könyvre, darabról darabra ennek az egész szellemi terméknek a bibliográfiáját. Ennek az időszaknak erdélyi magyar könyvanyagát senki úgy nem ismeri, mint ő. De nemcsak a kész természet ismeri ennek a szellemi tenyészetnek, hanem jól ismeri egész belső életét is, melynek egyik tevékeny tényezője volt. Azok a tételek, megállapítások, következtetések, az az egész kép, melyet szellemi életünkéről rajzol, mind, mind tőle jól ismert tényeken, valóságokon épülnek föl. Nem egyszer olvastunk hiányos és egyoldalú szemlélt régebben is, újabban is az erdélyi szellemi életről. Ezekkel a szemlékkel összehasonlítva tűnik ki igazában György Lajos könyvének tudományos értéke, tűnik ki annak a nagy munkának a fontossága, melyet György Lajos végzett, midőn szellemi életünknek minden apró eredményét számon tartotta, följegyezte, értékelte. Talán kevesen voltak képesek kellően értékelni, talán nem is ismerték, vagy szándékosan agyonhallgatták a reklám nélkül, de fáradhatatlanul dolgozó férfiú derék munkáját. Ez persze mit sem von le munkássága értékéből s nem változtat azon a tényen, hogy napjaink erdélyi magyar szellemi életére vonatkozólag mindenkor György Lajos tanulmányaihoz fordul a kutató bűvár, ha megbízható adatokra akar támaszkodni.

Csúry Bálint.

Zolnai Béla: *A látható nyelv.* Minerva-könyvtár III. Budapest 1926. 8°, 56 l.

A szerző arra keres feleletet, hogy a *látható nyelv*, vagyis az *írás*, a *leírt beszéd* milyen érzelmi kapcsolatban áll az élő beszéddel, milyen szerepe van az írásbeliségnek, mint a kifejezés egyik nagyon fontos eszközének. Az írás (nyomtatás) nem közömbös eszköze, hanem szerves függvénye a nyelv és stílus fejlődésének. Az írásnak minden időben nagy kultusza volt. A primitív népeknél a szó hatalma révén a mágia eszköze volt, számos népnél magas kultúrfokon is vallásos, képzetek fűződtek az íráshoz: az írásnak sacralis jellege volt. Napjainkban is mélyreható (jogi, stílusbeli) különbségek vannak az írott szó és a mondott szó között. Az írás mint önálló formai hatóeszköz esztétikai hatásokra is képes, továbbá mint kézírás az író jellemét, műveltségét, lelki állapotát is kifejezésre juttatja bizonyos mértékig. Fűződhetnek hozzá vallási és faji képzetek s a nyomtatott betű stílusokhoz más-más hangulat is kapcsolódik. Sokféle érzelmek fűződhetik az íráskonven-

ciókhoz is: a helyesíráshoz és interpunctióhoz. Végül pedig a szókincs anyagát, a nyelv alaki fejlődését is befolyásolja, konzerválja az íráskultúra.

Cs. B.

Borbély István dr.: *A régi Torockó.* 8° 175 l. Cluj–Kolozsvár, Minerva kiadása. 1927.

A könyv előszava tájékoztat a felől, hogy Borbély István könyve elsősorban kegyeletes érzéseknek köszöni létrejöttét. Vallásának és szülőhelyének szeretete vonzotta a szerzőt kitűzött céljának fokozatos megoldására. E körülmény magyarázza meg, hogy oly nagy szeretettel időzik kedves emlékei színhelyénél. A könyv a torockói völgy őstörténetét, bányászakói betelepődését, kiváltságait, jogai megvédéséért való küzdelmeit, belső életét, unitáriussá változását, földrajzi leírását foglalja magában. Szerző elevenen, színesen, gyakorlott íróhoz méltóan ír.

Könyve a bányászélet ismeretébe visz be bennünket, amelyben történeti irodalmunk ügyis annyira szegényes. Erdély fém- és sóbányáiról az egykori források szűkszavuan szólnak. Kimerítő, újabb feldolgozások hiányában szívesen kell fogadnunk minden művet, amely bennünket ez elhanyagolt terület bővebb ismeretébe bevezet.

A helyi történet egyetemesebb érdeklődésre tarthat számot azért is, mert az egész környék ismertetését, a román jobbágyság odatelepedését is magában foglalja. Egy-egy helyet nem is lehet, környezetéből teljesen kivonva, fontosságának megfelelő helyzetben megismertetni.

A szerző azonban talán kissé túlzásba is megy, amikor szülőföldje ősrégi hadászati fontosságát annyira kiemeli. Történeti forrásaink nem tájékoztatnak bennünket Akos vezérről sem, akinek szerepét szerző annyira tisztán látja. Mindezeknél nagyobb nehézséget azonban a torockói bányászok betelepülésében látunk.

A bányászok ugyanis 1291-ben III. Endre magyar királytól elpusztult kiváltság levelük megerősítését eszközölték ki. A kiváltság levél arról számol be, hogy az eredeti kiváltság levél a tatárpusztításokor égett el. Szerző ez alapon a bányászok betelepülését, akik a stájerországi Eisenwurtzel helységekből jöttek, a szászok betelepülésével egy időre: II. Géza magyar király idejére teszi.

A kiváltságok azonban nem egyeznek a szászok kiváltságaival, egyszerű városi bányászjogok, úgyhogy a szászokéval azokat azonosítani nem lehet. A szerzőt nyilvánvalóan a tatárjárásra való gondolás, (1241.) tévesztette meg, csakhogy a tatárjárás, amelyről a kiváltságlevél szól, 1285-ben történt, amikor a tatárok Torockó vidékén is jártak.

A helyzet az, hogy Stájerország egyideig Magyarországhoz tartozott, a későbbi V. István király ott kormányzó volt s ott ismerte meg az eisenwurtzeli bányászokat, akiket aztán Erdélybe hozott. A torockói bányászok tehát nem II. Géza alatt telepedtek be.

E kifogásoktól eltekintve Borbély István műve érdemes munka és megérdemli, hogy minél többen elolvassák.

Dr. Biró Vencel.

N. Iorga: *Privilegiile Şangăilor delà Târgu-Ocna.* Bucuresti 1915. Ac. Romana Seria II. Tom. XXXVII.

Még 1915-ben jelent volt meg ez a 19 oldalas, érdekes tartalmu füzet a Román Akadémia történelmi szakosztályának az évköny-

vében. A târgu-ocnai (Moldva) csángók kiváltságleveleit ismer-teti a XVII. sz. derekán kezdve be a XIX. sz. harmadik évtizedébe. Ezek a gyakran megújított kiváltságlevelek érdekes helyérdekű adatokat tartalmaznak moldvai véreink egyik nevezetes csoport-jának a mindennapi küzdelmes életéből. A moldvai fejedelmi kincstár adómentességgel, ingyen korcsmálási joggal, hús- és ke-nyérárulási monopóliummal igyekezett fontos és terhes munká-jukat könnyíteni és jutalmazni. Az ocnai sóbányák fontos jöve-delmi forrást jelentettek a moldvai fejedelmi kincstárnak, mert még a beszarábiai, sőt a krimi tatárság is innen szerezte be a só-szükségletét. A derék csángók munkájának fontosságát és terhes voltát 1785-ben a fejedelmi kiváltságlevél is így emeli ki: „slujba șangăilor iaste gré” (terhes élet a csángók szolgálata). De legszeb-ben bizonyítja Sturdza János moldvai fejedelem, hogy a csángók országa nagyon hasznos, megbecsülendő, hálásan kezelendő ele-mét alkották. 1828-ban u. i. számukra előregedés, munkaképte-lenség és betegség esetére egy kórházzal kapcsolatos men-lyet alapított.

Magyar nyelvészeti szempontból tanulságos lesz megemlíte-nünk, hogy ezekben az okmányokban csángóink neve váltakozva: *șavgău* (egyszer: *șaugău*) és *șangău*. A *șavgău* (és *șaugău*) alak nyilvánvaló a magyar „sóvágó”, a román hangtani törvények-nek megfelelő módosulással. A „*șangău*” meg a „*csángó*” román hangtani fejleménye. A rokonhangzásu két szó közül aztán az etymon-gyököket nem ismerő román közhasználatban a *șangău* lett az általános, annál is inkább; mivel ezek a „*sóvágók*” különben is „*csángók*” voltak.

A XVII. sz. derekáról való román oklevelekben előforduló magyar eredetű szavak közül (amelyeket egy ocnai születésű író-deák használt) a „*șocodolom*”-ra megjegyezzük, hogy az nem „nuntă” (lakodalom), hanem vásár (4 old.)

Tatos-Trotuș folyónév etymonját részünkről nem a „tatár” népnévben látjuk (3 old.), hanem annak a besenyő főembernek a nevéből származtatjuk, akit 1074 tájáról a bizánci források idéz-nek (Tomaschek, Zur Kunde ... I, 49).

dr. Bitay Árpád.

Boros György: *Brassai Sámuel élete.* Kolozsvár (Minerva) 1927. 8-rét 5–342¹.

Boros György még 1897-ben, Brassai Sámuel halála után azon-nal hozzáfogott az unitárius egyház Tanácsának megbízásából ez életrajz elkészítéséhez. Hosszas évek teltek el az előkészületekkel, hosszú évek a kidolgozással és még hosszabbak azzal a várakozás-sal, hogy a munka megjelenhessék. Végre most előttünk van a nagy mű: éppen egy emberöltő fáradozásának gyümölcse. De az alatt egy igen jó életrajz jelent meg Brassairól, a részletkérdések is avatott tollú feldolgozóra találtak és egy olyan nemzedék nőtt fel, mely hibéből ha ismerte az öreget és éppen azért alig tudja megérteni a szerző rajongását „a határtalan nagyságú és tünemé-nyes tehetségű, rendkívüli ember”, a „nagy Mester” a „Praeceptor Hungariae” iránt.

Sőt, ha végig gondolja akár az életrajz, akár Fitzé, akár a mo-nografikus tanulmányok után Brassai hosszú életét, szomorúan kénytelen megállapítani, hogy Brassai a XIX. század intellek-tuálizmusának egy csodás példája volt ugyan, de az emberi tudás majd minden ágának magába szedésével oly terhet rakott magá-ra, mely útjában állt annak, hogy korán maradandó és jövőbe ható alkotással túl emelkedjék. Sēhol, semmiben sem tudja e nem-

zedék meglátni, fölfedezni Brassai hatását és kénytelen kuriózumnak venni, mintahogy életében már tekintették egész tudós egyéniségét és a műveiben itt-ott, vagy mondjuk, gyakran feltűnedező megállapításait, melyek nyom nélkül hangzottak el, ha utólag ki is lehet egyikükről másikukról mutatni, hogy, a különböző tudományokban haladást jelentettek, mivel Brassaitól teljesen függetlenül mások tudományos eredményeiként váltak közkinccsé.

Brassai emlékét felidézni, életének folyását megrajzolni mégsem felesleges, mivel a szomorú tanulságon felül betölti élete az egész XIX. századot és így soknemű érdeklődést kelt azokban, akik a század nagy történései mellett egy szűkebb kör történetének intimebb részletei iránt érdeklődnek.

Ezt az érdeklődést teljesen kielégíti Boros György, mert alig hiszem, hogy volna még egy olyan életrajz, mely az aprólékos részleteket majdnem annyi kedvvel tárgyalja, mint a nagyokat. A szerző rajongó csodálata hőse iránt megejtette ítélőtehetségét úgy, hogy szinte válogatlatlanul mindent közöl, amit csak kutatásaival fölfedezett vagy személyes érintkezésével megtudott és inkább kétszer is elismétel igen sok dolgot, nehogy valamit mellőzzön vagy említés nélkül hagyjon.

Boros véglegesen tisztázza Brassai eredetét. Megállapítja, hogy a Brassából Torockóra szakadt Wellmes János a család alapítója, akinek unokája volt Brassai. Munkája többi részében bőven tárgyalja Brassai életkörülményeit, itt-ott a korviszonyokat is. Mindezt – ha nem ügyelünk a rengeteg sajtóhibára – elég kellemesen olvashatjuk és ez a könyv legfőbb érdeme.

A hatalmas kötetet a Minerva állította ki szép papíron és tiszta nyomással. Ara 250 Leu.

(k. e.)

Mezőkövesdi Újfalvy Sándor: *Az erdélyi régi és közelebbi vadászatok.* (1854.) Újfalvy Sándor életrajzát bevezetésül írta dr. *Gyalui Farkas*. Minerva-könyvtár 8. füzet, Kolozsvár. Minerva rt. kiadása. 8 r. XVI. + 86 l.

Rendkívül értékes kis erdélyi könyv jelent meg a Minerva-könyvtár nyolcadik füzeteként: *Újfalvy Sándornak Az erdélyi régebbi és közelebbi vadászatokról és vadakról* még 1854-ben írott munkája első fele. Maga Újfalvy *öreg vadász* írói álnéven már az 1860-as években közölt a *Vadász és Versenylapban* s a *Hazai és külföldi vadászrajzokban* belőlük. Ezek azonban ma annyira ritkák, hogy alig lehet egy-egy példányukat megtalálni s így a Minerva már azért is hasznos szolgálatot tett, midőn az érdekes füzetet kiadta.

Újfalvy nem szándékozott összegyűjteni még az ő koráig megjelent történeti forrásaink vadászatait sem, melyek közül, hogy többet ne említsünk, e tárgyban csak Szalárdi, Bethlen Miklós és Cserey Mihály is pár érdekes adatot nyújtanak. Az azóta megjelent erdélyi források között pedig I. Rákóczy György 1633-iki úti és vadásznaplója (Erd. Múzeum 1900.), Thököly Imre, Czegei Wass György és László naplói, vagy Wesselényi István bő kiadatlan naplójegyzetei 1704., 1707-ből és 1708-ból összesen ívekre menő nagybecsű anyagot adnak. A családi levéltárak nem egy perirata, valtatása és sok missilis levele pedig annyit nyújt, hogy azokat, mint a régi társadalmi élet egyik érdekes fejezetét külön is érdemes volna megírni. Újfalvy munkája két első fejezetében apósa, apja, *öreg vadásztársai*, s *öreg román vadászok és hajtók elbeszélései* után ír s tulajdonkép nem megy messzebbre vissza a XVIII. század közepéig.

Első fejezetében csak a bölényvadászatokról szól s ő úgy tudta, hogy Erdélyben az utolsó bölényt 1762. őszén a borgói havasokon ejtették el. Más forrás szerint viszont a Székelyföldön 1814-ben lötték az utolsót. Az a második fejezet, melynek Ujfalvy *A XVIII. század közepén inneni vadászatok* címét adta, br. Bánffy Farkas kir. táblai elnök és iskolája, az id. br. Wesselényi Miklós, br. Bornemisza József és Lipót s Ujfalvy Sándor édesatyjának, Ujfalvy Sámuel alispánnak a XVIII. század utolsó és a XIX. század első negyede vadászatai képeiből áll. E vadászatok egy részén már Ujfalvy Sándor is részt vett s a következő szakaszok mind saját élményeinek színes és érdekes emlékiratszerű képei is. Külön fejezetekben szól a *zsibói, görgényi, almási, kusmai, a háromszéki, mezőségi* egymástól bizonyos fokig eltérő jellegű vadászatokról. A *főispáni és szolgabírói vadászatok* rajzában pedig a hivatalos és épen azért nagy készüléttel, de a legtöbbször ennek távolról sem megfelelő eredménnyel folytatott vadászatokról ad nem egyszer jóízű, humortól csillogó, mindig élénk és érdekes leírásokat.

A füzet az 1750–1850. közötti száz év erdélyi életének egy társadalomtörténeti nézőpontból, nagybecsű életképrészlete. Értékét emeli művészivé emelkedő elbeszélő készsége s magukban is önálló becű alak- és jellemrajzai. Ezekből Grozsa Juon és Krizsán Alexa öreg vadászok (4–6 l.), a pecérek s köztük az öreg Virág Peti (10–12 l.) a háromszéki székely hajtók (48 l.), a román mesemondók (64 l.) rajzai mesteri színvonalra emelkednek. Viszont br. Bánffy Farkas, id. és ifj. br. Wesselényi Miklós, br. Bornemisza József és gr. Kendeffy Ádám alakjai szinte külön jellemrajzokban elevenülnek meg s egy-egy vadászat és az azzal járó időtöltések színes és mozgalmas képe a maga nemében majdnem utolérhetetlen érdekességu olvasmánnyá, de értékes és művészi társadalom-történeti forrássá is emelik a kis füzetet. Előszóul dr. Gyalui Farkas írta meg egy íven Ujfalvy Sándor érdekes életrajzát s jelzi, hogy a füzet kelendősege esetén a kéziratból a Mínerva még hajlandó kiadni. A kiadvány érdekessége és olcsó ára (20 leu) annyira kínálja ezt a közönségtől függő lehetőséget, hogy a folytatást még ebben az évben reméljük.

Kelemen Lajos.

Bene Lajos: *Az ismeretterjesztő előadások lélektana, módszere és eszközei.* Előszóval ellátta Bodó János. Budapest, 1926. „A Falu Könyvtár” 32 szám. 47 oldal 8⁰

E füzet abba a kitartó, nemes törekvésü munkába ad bepillantást, melyet Magyarországon a népi kultúra emelésére fordítanak. A „Falu” országos földműves szövetség támogat minden olyan mozgalmat, mely a falu hasznát célozza.

Az állam mindenben kezére játszik e törekvéseknek, sőt hivatalosan is elrendelte közegeinek az ismeretterjesztő előadások bevezetését. Minden faluban kultúrbizottságok alakultak, hogy első sorban a téli hónapokat használják fel sorozatos előadások tartására. A kérdés lényegéből s a népi pszichológiából önként adódik, hogy a vezetőknek sok nehézséggel kell megbirkózniok.

E nehézségek kiküszöbölésére ad Bene Lajos hasznos figyelemztetőket. Értékes útbaigazításokat a falut érdeklő kérdések megválasztására, az előadások kellő megszervezésére, a hallgatóság odacsalogatására s az állandó érdeklődés ébren tartására. Kiméletlen igazmondással mutat rá, hogy az esetleges sikertelenség majdnem minden esetben a vezetők és előadók hibájából s tapasztalatlanságából s talán nemtörődömségéből következik.

A szemléltetés eszközei közé szerző felveszi a modern technika legújabb eredményeit. Szóhoz jut a vetítés, film s az episcop, mely-lyel átlátszatlan tárgyakat könnyen nagyítva vetíthetünk a vász-sonra, sőt még a rádiót is beállították a falu előbbrevitelének eszközei közé.

Bene Lajos nem elméletet ad, hanem a mindennapi élet gazdag ismeretére építi útmutatásait. Néha talán kicsinyesnek tűnik fel, de a tapasztalat őt igazolja, midőn az apró részletkérdéseket sem hagyja figyelmen kívül. Könyvét a mi viszonyaink között is ha-szonnal forgathatják, kik a nép anyagi és kulturális helyzetének javítását szívéükön viselik.

Dr. Kántor Lajos.

Cholnoky Jenő dr.: *A földfelszín formáinak ismerete.* (Morfo-logia). Királyi Magyar Egyetemi Nyomda Budapest. Evsz. nélkül.

A morfológia a földrajznak az az ága, amely a szilárd földfel-szín formáinak kialakulását rendszeresen magyarázza. Ezt a tudomá-nyt legelsőnek A. Penck *Morphologie der Erdoberfläche* c. mű-vében próbálta rendszerbe foglalni. Utána a francia De Martonne majd a magyar Lóczy Lajos lépnek fel, mint a geomorfologia világhírű művelői. Igazi tudománnyá azonban William Morris Davis, a bostoni Harvard egyetem tanára tette. Neki köszönhet-jük, hogy a felszíni formákról az u. n. tömbszelvények útján logi-kus és áttekinthető képet nyerhetünk.

Davis nyomán, de tőle mégis egészen függetlenül írja meg Cholnoky magyar nyelven a geomorfologia kézikönyvét. Davis mellett Cholnoky az, aki észreveszi, hogy a legpontosabb katonai térképeken sem tudjuk egy pillantással tisztán áttekinteni a fel-színi formákat, ezért veszi igénybe a három koordinátás ábrázolást. Ez a módszer valamely területnek három irányban, szélesség, hosszúság és magasságban való kiterjedését ábrázolja. Ily módon a felszínről olyan képet nyerünk, mintha egy domború térképről készítettünk volna perspektívás rajzot.

Aki tudja, hogy mennyi időbe és fáradságba kerül egyetlen egy tömbszelvényt megszerkeszteni, az fogja igazán méltányolni a könyv értékét. 169 ábrából 134 tömbszelvény. Ha csak teheti, min-dig a Kárpátok gyűrűjétől körülvevett területekről veszi a jellemző példákat, 45 művészi tömbszelvényt rajzolt erről az általunk is jól ismert térszínről.

Legjobban érdekelnek minket az Erdély földjéről vett példák. Ilyenek a Meleg-Szamos völgyének kialakulása különféle kőzetek-ben, a Maros szurdoka Solymosvára alatt, a segesvári terras-zsziiget, a Tordai és Türi hasadék tömbszelvénye, az Ünökő kár-fülkéi.

A kőzet minősége szerint való lepusztulás formáit Kolozsvár és vidékének példáival illusztrálja. A sivatagi medencék lecsapo-lásának megmagyarázása közben az Erdélyi Medence kialakulása legegyszerűsége előtt. Tipusosan száraz, sivatagos medence volt ez, amelyet a pleisztocén kor elején a folyók hátráló eróziója minden oldalról megtámadott és befűrészelt. Az esőt hozó szelek az így támadt réseken keresztül könnyen bejuthattak a medence belsejé-be, az éghajlat egy csapásra megváltozott, a sivatagból szavanna lett.

Nagyon tanulságos módon ismertet meg az eróziós völgyek kialakulásának formáival. A földalatti vizek erózióját, a szél-fúvás hatásának következményeit mind önálló tanulmányai alap-ján írja meg.

Erre a magyar nyelvű Morfológiára büszkék lehetünk, mert

teljes joggal elmondhatjuk, hogy a világirodalomban a földfel-szin formáiról még ilyen részletes és kimerítő munka nem jelent meg. Cholnoky Morfológiája valóságos bibliája lesz a magyar földrajzot tudományosan művelőknek.

Xántus János.

Hettner Alfréd: *A leíró földrajz alapvonalai.* II. kötet. Tengerentúli földrészek. Fordította Littke Aurél. Magyar Egyetemi Nyomda Budapest. 1926.

Hettnernek magyar nyelven is megjelent Európáját rövid idő múlva követte a „Tengerentúli Földrészek” kiadása. A magyar leíró földrajzi irodalomban hézagpótló ez a munka, mert Cholnoky Amerikáján kívül a kontinenseknek modern leírása hiányzott. 437 oldalon, 195 szöveg közé iktatot képpel ismertet meg az Európán kívüli kontinenseket. Nagy érdeme a kézikönyvnek, hogy nemcsak az egyes földrészek felfedezőit említi meg, hanem a kisebb területek, egyes országok kutatóit is megnevezi. Majdnem mindig utal az illető ország legjobb földrajzi leírására is. Az anyagot nemcsak országok és tájak szerint írja le részletesen, hanem mindig tekintetbe veszi a gyakorlati érdekeket is.

Hettner e könyvében harminc év megfigyelt munkájának eredményeivel ajándékozza meg a földrajzi irodalmat.

Xántus János.

Abberto M. De Agostini: *Tíz esztendő a Tűzföldön.* Fordította Cholnoky Béla. Budapest, Lampel R. R. T. Könyvkiadó Vállalata.

A Magyar Földrajzi Társaság égisze alatt eddig egész sorozata jelent meg a világhírű földrajzi kutatók munkáinak. Szerecsés érzékkel választják ki a lefordításra érdemes munkákat, amelyek nemcsak tanítanak, hanem egyúttal szórakoztatnak is. Ilyen könyv Agostini tűzföldi utazása is. Egy szerzetes, aki a föld legelhagyatottabb részén 10 évet tölt el s egészséges szemmel és kellő előtanulmányokkal rendelkezve, valósággal megváltoztatja eddigi ismereteinket a Tűzföldről. – A terület általános leírása után részletesen tárgyalja annak felfedezését Fernao Magalhaestől kezdve, aki 1519-ben, a kontinens déli csücskét össze-vissza szabdaló szigetek közt kereste meg az Indiába vezető utat. A legfontosabb észleleteket az angol James Cook (1768–71 és 1774–75), továbbá a spanyol Don Antonio de Cordoba (1785) teszi. Hidrográfiai munkájukat csak a XIX. században szárnyalja túl Parker King és Fitzroy.

Agostini Punta Arenasból indul, innen és Amerika legdélebbben fekvő kikötőjéből, Ushuaiából vezeti expedícióit. Kétszer mászsa meg a Tűzföld legmagasabb csücskét, a 2404 m. magas M. Sarmientót. Föllebbent a hegyvidéken szétterülő ködfátyolt s bepilantást nyújt a buja őserdők homályába. Hatalmas, a tengerig lenyúló glecsereket fedez fel és térképez. Kár, hogy a domborzatnak az éghajlat kialakulására gyakorolt hatását szerző nem méltányolja kellőképen.

Agostini a Fagano-tó partján együtt él a bennszülöttekkel, akik három törzset alkotva népesítik be az archipelagus területét. Ezek az alakut, jahgán és ona-indiánusok. Darwin, aki maga is beutazta a Tűzföldet, tévesen kannibáloknak tartotta őket. A bevándorló európai telepesek, csakhogy minél több földet mondassanak magukénak, halomra lötték, vagy sztrichninnel mérgezték meg a védtelen indiánusokat. Számuk annyira megfogyott, hogy a három törzs együtt alig haladja meg az 500 lelket.

Agostini munkáját 101 kép díszíti, amelyek közül 27 kromopapírra van nyomva. A szöveg megértését, valamint az expedíció útjának követését nagyban elősegíti a mellékelt három térképlap. A térképek nagy gondnal készültek; a szakértő kartografus észreveszi, hogy dr. Cholnoky Jenő egyetemi tanár rajzolta, bár nevét nem említi a fordító.

Xántus János.

Zoltán Ferenczi: *List of the translations of Jókai's works into foreign languages* (= A Jókai-fordítások jegyzéke). Bibliofil Könyvtár I. szám. Budapest, 1926. 8°, 43 l.

A szerző e bibliografiai munkában, melyhez Rákosi Jenő írt előszót, azon fordítások jegyzékét állítja össze, melyek Jókait az egész világon ismeretessé tették. Többen próbálkoztak már ilyen jegyzék összeállításával, de ezek között szerzőnké a legteljesebb. A Bibliofil Könyvtár szerkesztője, Sikabonyi Antal e művel indította meg érdemes vállalatát, hogy az egész világ előtt példázza benne a nagy magyar regényíró s vele a magyar alkotó erő diadal-útját a világ körül. A fordítások a különböző nyelvek között így oszlanak meg: angol 119, német 333, svéd 26, dán 12, holland 4, finn 61, eszt 48, lett 20, francia 45, spanyol 4, olasz 17, román 25, horvát 4, szerb 30, szlovén 2, bolgár 1, ruthén 2, tót 62, cseh 193, lengyel 101, litván 5, orosz 37, örmény 1, héber 1, esperanto 1.

Cs. B.

Dr. Orient Gyula: *Az erdélyi, és bánati gyógyszerészet története.* Cluj-Kolozsvár, 1926. Minerva r. t. 8°, 263 l.

Rendkívül értékes, a gyógyszerészeti szakirodalomban különösen ritka becsű munkát jelentetett meg nemrégiben dr. Orient Gyula orvos és gyógyszerész doktor, a kolozsvári egyetem előadó tanára. A hatalmas, 263 oldalra terjedő munka egyedül áll a gyógyszerészeti szakirodalomban s ez egymagában is komoly elismerést biztosít úgy a műnek, mint kiváló szerzőjének. Orient professzor évtizedek óta a legodaadóbb művelője a gyógyszerész-irodalomnak s rendkívül sok érdekes új adattal gazdagította a gyógyszerészet kultúrtörténelmét. Ezzel a munkájával azonban olyan teljesítményt végzett, ami évtizedes kiváló tevékenységét is jóval felülmulja s méltán keltette fel a külföld tudományos érdeklődését. Az erdélyi és bánati gyógyszerészet történetét megírni rendkívül nehéz munka. Nincsenek kútfurrásai, nincsenek kitaposott ösvényei, aki ezt a munkát akarja elvégezni, annak rengeteg területen kell kutatni, rejtett homályokból kell megszereznie adatait. De Orient dr. elvégezte ezt a munkát. Olyan könyvet adott a tudományos világ kezébe, amely minden időben forrásmunka lesz. Hú képét találjuk benne az erdélyi-bánati gyógyszerészet kialakulásának, fejlődésének s biztató jövőt ígérő rohamos nekilendülésének. A legrégebbi őskor ismertetése után a dákoromán, hun-magyar korszak, az Arpád királyok, fejedelemségek idejének gyógyszerész történetét kapjuk meg élvezetes, eleven előadásban, úgy, hogy nemcsak a szakembert, de a laikust is szívesen érdeklik az egyes korok érdekes eseményei, változásai. Kellems, könnyed stílusa mellett külön említést érdemel praktikus történelmi felosztása, biztos anyagkezelése, amelyekkel szerző feltétlen irodalmi becsüvé tette legújabb munkáját. A könyvet a Gyógyszerészek Általános Egyesületének erdélyi kerülete adta ki.

S. Nagy László.